

SPORTSKI DOGAĐAJ – NASILJE SPORTSKE PUBLIKE I MEĐUNARODNA POLICIJSKA SARADNJA

Dr Mirko Tufegdžija

UDK 005.5:796]:351.78
343.59:796]:005.5

Sažetak: Sport ima obilježje cjelovitog i široko rasprostranjenog sistema koga čine razni pojmovi i elementi, istraživački podaci, činjenice, pravila, rezultati. Ovo je sve zajedno povezano u jednu cjelinu na koherentan i precizan način. Sportski događaj predstavlja pozornicu sportske aktivnosti i mjesto gdje se ispoljavaju umijeća i sposobnosti učesnika – sportista. Sportski događaji za menadžment kao i za sve učesnike predstavljaju najveći i najslženiji izazov, jer se njihovom pripremom, organizovanjem i realizacijom, ogleda uspješnost i sposobnost. Bezbjednost sportskih događaja predstavlja jedno od najznačajnijih i najkompleksnijih pitanja koja zaokupljaju organizatora. Organizator ima težak i ozbiljan zadatak a najvažniji je obezbjeđenje optimalnih uslova za nesmetano odvijanje događaja. Njegova sposobnost se ogleda u ispoljavanju maksimalnog sportskog potencijala sportista i postizanju sportskog rezultata. Veliki sportski događaji predstavljaju potencijalnu mogućnost eskalacije nasilja, vršenja krivičnih djela, narušavanja javnog reda i mira i drugih oblika nasilnog ponašanja često praćenog uništavanjem imovine, a u ozbiljnim situacijama eskalacija nasilja vrlo često rezultira posljedicama po lica, uključujući lakše i teže tjelesne povrede, a u najtežim situacijama i smrt.

Ključne riječi: sportski događaj, nasilje sportske publike, mjere bezbjednosti, međunarodna policijska saradnja...

1. UVOD

Sportski događaj, u najširem kontekstu sportske djelatnosti, može se posmatrati u prirodi njegove funkcije. Ako se kao osnovna aktivnost u sportu smatra trening i takmičenje, onda je sportski događaj svojevrsno ogledalo njihove efikasnosti. S obzirom da se u sportu pored treninga i takmičenja pojavljuju i drugi značajni elementi koji omogućavaju njihovu egzistenciju i realizaciju (menadžment sportskih organizacija, politika sporta, društveno opredjeljenje i sistem, itd.), sportski događaj ima mnogo širu dimenziju vrijednovanja njihove efikasnosti. Posmatrano sa sportskog aspekta sportski događaj predstavlja prostornu, vremensku i organizacionu pojavu u kojoj sportska organizacija (ekipa, tim ili sportista pojedinac) verifikuju i valerizuju svoje vrijednosti u odnosu na sportskog konkurenta (protivnika, takmičara).

Nastupanje sportista praktično se nikad ne odvija bez gledalaca. Prisustvo gledalaca koji podržavaju sportiste, njihov odnos prema takmičenju ima veliki uticaj na odvijanje susreta i konačni rezultat. Fenomen sportske publike dobija sve više na značaju zbog nereda koji se događaju na sportskim priredbama. Publika se najčešće smatra socijalnim agregatom, gdje su ličnosti povezane nekim privremenim interesom (gledanje, slušanje, predavanje, koncerti, posjete utakmicama). U takvom agregatu pojedinci su relativno anonimni, najčešće pasivni, jer učestvuju samo kao slušaoci ili gledaoci. Publika je podvrgnuta izvjesnom redu i organizaciji koja uslovljava sam čin u kome oni žele da učestvuju, ali je ipak njena osnovna karakteristika nestruktuiranost i neorganizovanost u smislu funkcionalne ili statusne strukture. U osnovna obilježja sportske publike, kao nestruktuirane grupe, mogu se ubrojiti, pored navedenih karakteristika, i druge osobenosti kao što su:

- Određen obim (broj učesnika);

- Ličnosti koje čine publiku posjeduju slične ukuse i psihološke dispozicije;
- Učesnici se pokoravaju izvjesnom propisanom redu;
- Pažnja je usmjerena na sport, na komunikaciju sa sportom i oko sporta;
- Neorganizovanost, vidljiva na globalnom planu;
- Emocije koje prožimaju publiku, usmjerene su međusobnim uticajima učesnika;
- Privremenost, anonimnost i depersonalizovanost;
- Spontanost, neočekivanost i teško predvidivo ponašanje;
- Mogućnost promjene tipa ponašanja i transformacije u druge vrste grupa;
- Uključenost u sastav sportske publike, grupa i organizacija koje se po pojedinim obilježjima izdvajaju iz publike, kao nestruktuirane grupe, prije svega po intenzitetu, po komunikaciji i tipu ponašanja.

Vrsta i ponašanje publike zavisi od vrste priredbe kojoj se prisustvuje. Od sportske publike treba razlikovati navijače kao organizovanu ili neorganizovanu grupu, ali čvršću i stalniju formu. Za navijače nije najbitniji fizički kontakt i blizina. Ta blizina može biti kad se prisustvuje sportskim priredbama svog kluba. Navijači nekog kluba, ili neke sportske ekipe, mogu se odrediti kao društvena kategorija. Društvenu kategoriju treba razlikovati od socijalnog sloja, koji udružuje ljude jednakog ili sličnog društvenog položaja (statusa). U istraživanjima se predlaže slijedeća tipologija navijača: Primarni navijač koji se veoma intenzivno interesuje za sport i posjećuje priredbe i takmičenja; Sekundarni navijači, koji se uvijek preko radija i TV upoz-

naju sa takmičenjima, a ponekad posjećuju sportske priredbe; Tercijalni navijač, o sportskim takmičenjima najčešće se obavještava putem štampe

Fenomen publike, kao sportski prizor, dobio je aktualnosti sa pojavom tzv. masovnog društva gdje sport poprima obilježje spektakla. Kao i druge javne priredbe koje privlače brojnu publiku, sportska priredba je priznat put za oslobođenje od napetosti, priredba u kojoj se može tolerisati devijantno ponašanje, ili gdje se može izrazitije manifestovati ponašanje čije se odstupanje od norme inače toleriše samo do određenog stepena.

2. NASILJE U SPORTU I OBLICI NASILJA

Nemogućnost da se ostvari puna životna egzistencija vodi u egzistencijalnu dezorijentaciju i pribjegavanju sredstvima za postizanje ciljeva koja nailaze na odobravanje. Prihvata se jedan način života koji sam sebe izjeda, jer ostvarenja više nemaju nikakav vrijednosni kriterijum, sreća je uvijek negdje drugdje, izvan ostvarenog cilja. Kultura siromaštva, velika nezaposlenost, ratna prošlost, kao i male šanse za društveno napredovanje, veoma su bitni uzroci nasilja i agresije. Nije u pitanju samo neimanje novca, već i nedostatak prestiža i ugleda. Među nasilnicima najčešće su ljudi slabih izgleda da pribave dobra, koja se u potrošački nastrojenom društvu smatraju izvorom sreće i blagostanja. Međutim, nasilje se ne može objasniti samo kulturom siromaštva. Neophodno je razmatranje pitanja dosade (dosadne egzistencije) i izgleda za društvenu pokretljivost, činilaca koji opterećuju i ugrožavaju mnoge, prije svega mlade ljude. Oni iz dosade, a drugi iz očajja pokušavaju da svoj život učine zanimljivim. Stadioni su tako postali mjesta za isticanje nagomilanih frustracija. Na njemu svako afirmiše svoj identitet, privrženost grupi ili klubu. Na stadionu pulsira odnos „oni“ protiv „nas“ i često počinje da vlada „ratna“ atmosfera praćena hipertrofijom identiteta, grupne pripadnosti i gubljenja sopstvenog „ja“. Sukobi na samom stadionu, danas su sve rijeđi, jer je osiguranje takvo da ih, prosto rečeno, čini nemogućim. Kad ih ima oni su uglavnom usmjereni protiv snaga reda. Naročito su zanimljivi ali i opasni, sukobi između grupa koje imaju česta neprijateljstva između sebe. Takva vrsta sukoba podložna je određenom scenariju: uglavnom se odigravaju izvan stadiona, traže se manje grupe ekstremnih navijača, dok se tradicionalni puštaju i ne diraju. „Zakazane tuče“ nastale su sredinom devedesetih godina u Njemačkoj kao uzrok nemogućnosti da se ekipe međusobno pronađu na utakmicama zbog pretjerano dobre policijske organizacije. Rusi su preuzeli njihov recept i unaprijedili ga kao i Italijani, Francuzi, Poljaci i dr. Latinska Amerika je ipak uz Evropu geografski najznačajniji prostor po navijačkim dešavanjima i to najčešće Argentina i Brazil, gdje najviše gine ljudi na sportskim događajima ili na tzv. „zakazanim mjestima“. U zemljama nastalim raspadom SFRJ nasilje u sportu najizraženije je u BiH, Srbiji i Hrvatskoj, i to kako na stadionima tako i van njih. Oblici nasilja na sportskim događajima mogu biti:

- fizički napad na učesnike sportske priredbe,

- fizički obračun između učesnika sportske priredbe,
- bacanje na sportski teren ili u gledalište predmeta koji mogu da ugroze život, fizički integritet ili imovinu,
- izazivanje mržnje ili netrepljivosti koja može da dovede do fizičkih sukoba učesnika,
- oštećenje sportskog objekta, opreme, uređaja, i njegovih instalacija,
- izazivanje nereda prilikom dolaska, odlaska sa sportskog objekta ili u samom objektu,
- remećenje toka sportske priredbe ili ugrožavanje bezbjednosti njenih učesnika,
- neovlašćeni ulazak u sportski teren,
- neovlašćeni ulazak u službene prostorije i službene prolaze objekta na kome se održava sportska priredba,
- unošenje i upotreba alkoholnih pića ili opojnih sredstava,
- unošenje i upotreba pirotehničkih sredstava u sportski objekat, kao i drugih predmeta kojima se može ugroziti bezbjednost učesnika ili ometati njen tok,
- neovlašćeni ulazak u deo gradilišta sportskog objekta koji je namjenjen protivničkim navijačima.

3. MJERE I BEZBJEDNOST SPORTSKOG DOGAĐAJA

Ovo predstavlja jedno značajno pitanje koje treba da zaokuplja sve njegove učesnike, a prije svih njegove organizatore i realizatore, a obuhvaćeno je vremenom prije, za vrijeme i nakon njegovog održavanja.

Jedno od osnovnih pravila organizovanja sportskih takmičenja jeste obezbjeđenje optimalnih uslova za nesmetano ispoljavanje maksimalnih sportskih potencijala i njegovih aktera (sportista). Sve što eventualno može da ometa sportiste u njihovom nastojanju da ostvare maksimalni sportski rezultat, ili ih spriječi u tome, dovodi u pitanje regularnost samog takmičenja. Bezbjednost sportskog događaja je u pravnoj nadležnosti (odgovornosti) njegovog organizatora (tzv. Tehničkog organizatora). Zakon o sportu je svojim odredbama jasno utvrdio osnovne obaveze u pogledu bezbjednosti sportskih takmičenja, a sportske asocijacije (savezi, federacije, institucije koje se bave pitanjima takmičarskih aktivnosti sportista) i dodatno definisale pojedinačna pitanja bezbjednosnog karaktera. Tako se u članu 123. Zakona kaže: „Organizator je dužan da osigura nesmetano i bezbjedno održavanje sportske priredbe u skladu sa zakonom, sportskim pravilima i Evropskom konvencijom o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama. Organizator je dužan da preduzme mjere koje omogućavaju preduređenje rizika nastanka štete za učesnike, gledaoce i treća lica“. Organizator sportskog događaja je dužan da

imajući u vidu njegov značaj, očekivan broj gledalaca, lokalne prilike i druge okolnosti, utvrdi dali postoji naročito izražen rizik da za vrijeme njegovog održavanja dođe do nasilja ili nedoličnog ponašanja gledalaca. Ukoliko postoji objektivni rizik za ovakva dešavanja dužnost organizatora je da preduzme sve neophodne bezbjednosne mjere, koje su propisane Zakonom i odgovarajućim sportskim pravilima. Evropska konvencija o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama, koja je osnov i za naša zakonodavna akta u ovoj oblasti, utvrdila je mjere preventivnog djelovanja koje je neophodno preduzeti radi spriječavanja nereda i nedoličnog ponašanja, a po procjeni faktora rizika. Poznavanje bezbjednosnih elemenata i procjena faktora rizika su od suštinskog značaja za dobro planiranje, pripremu i bezbjednosnu realizaciju sportskog događaja, te se od organizatora zahtijeva da predvidi i planira mjere za spriječavanje navedenih pojava. One se odnose na nekoliko grupa aktivnosti koje preduzima neposredni organizator priredbi:

- preventivne mjere
- opšte mjere na sportskoj priredbi
- posebne mjere koje se preduzimaju na sportskim priredbama visokog rizika
- mjere koje preduzimaju nadležni državni organi

Preventivne mjere se preduzimaju pri planiranju svih vrsta sportskih priredbi shodno sportskim pravilima i opštim zakonskim normama. One imaju zadatak predupređenja mogućih rizika, tipičnih ili atipičnih a gledano sa aspekta nasilja i nedoličnog ponašanja (prije svega gledalaca) da do istih ne dođe. Između ostalog one se odnose na: podsticanje „svojih“ navijača na kulturno i „fer“ ponašanje tokom priredbe, informisanje navijača (sastanci sa navijačkim grupama, izdavanje biltena i sl.), definišu svojim aktima ili odlukama koje se sportske priredbe iz aktuelnog (kalendara takmičenja) mogu smatrati (utakmicama visokog rizika), itd.

Opšte bezbjednosne mjere su mjere koje organizator treba da planira i preduzima na svim sportskim priredbama, u okviru svojih nadležnosti, a odnose se na:

- prijavu sportske priredbe odgovarajućim državnim organima (tzv. prijava javnog skupa)
- obavezno obrazovanje odgovarajuće redarske službe, koja saraduje sa organima reda državnih institucija (policijom),
- izradu plana preventivnog djelovanja bezbjednosti i sigurnosti,
- obezbjeđenje prisustva odgovarajućih pratećih službi u skladu sa karakterom priredbe i prostorom na kome se odvija (dovoljan broj medicinskih ekipa, protivpožarno obezbjeđenje, službu elektrodistribucije, tehničku službu, informativnu službu priredbe, inspekcije i komunalne službe, itd.)

Posebne mjere se preduzimaju kada se sportska priredba označi „visokim rizikom“ i podrazumjevaju uz opšte mjere, i dodatne aktivnosti organizatora, a posebno :

- obavještanje nadležnih organa o okolnostima „povećanog rizika“ najkasnije 48 sati prije početka priredbe kao i nadležni granski sportski savez, zainteresovane sportske organizacije, odnosno sportiste koji će učestvovati na sportskoj priredbi,
- imenovanje odgovornog lica za rukovođenje sprovođenja mjera preventivnog djelovanja i saradnju sa državnim organima (rukovodioca obezbjeđenja, kome-sara za bezbjednost, i sl.),
- ostvarivanje direktne saradnje sa predstavnicima MUP-a, radi postupanja po nalogima koji se odnose na obezbjeđenje javnog reda i mira na sportskoj priredbi,
- ostvarivanje direktne saradnje sa predstavnicima „klubova navijača“.
- obezbjeđivanje odvajanja grupa gostujućih navijača (prodajom ulaznica na odvojenim i posebnim mjestima),
- saradnju sa sportskim organizacijama koje učestvuju u sportskoj
- određivanje posebnih ulaza, izlaza i djela gledališta za grupe gostujućih navijača, ukoliko se očekuje njihov organizovani dolazak ili odlazak u većem priredbi (npr. gostujući klub) u pogledu prodaje ulaznica za njihove navijače, broju,
- u saradnji sa sportskim organizacijama koje učestvuju na sportskoj priredbi i njihovim „klubovima navijača“, obezbjedi vođenje evidencije o identitetu lica kojima se ulaznice prodaju ili ustupaju, te da omogućiti uvid u te evidencije ovlaštenim licima MUP-a.

Mjere koje preduzimaju nadležni državni organi proističu, u prvom redu, iz njihove Zakonske nadležnosti. Bezbjednosni obuhvat, način i sastav ekipa koje će učestvovati u poslovima bezbjednosnog praćenja svake sportske priredbe, ovi organi vrše na bazi svojih stručnih bezbjednosnih procjena. U svakom slučaju, prisustvo organa javnog reda (policije) je neophodno na svim sportskim priredbama, u obimu koji je u skladu sa kategorijom priredbe. Sportska takmičenja „visokog rizika“, kao i priredbe od posebnog značaja su predmet detaljnog planskog obuhvata nadležnih državnih organa bezbjednosti. U skladu sa svojim ovlaštenjima nadležni organ MUP-a (najčešće onaj koji je tritorijalno nadležan) prilikom održavanja sportskih priredaba povećanog rizika, može da naloži preduzimanje i dodatnih bezbjednosnih mjera a posebno:

- da naloži grupama gostujućih navijača kretanje određenim pravcem prilikom dolaska, odnosno odlaska iz sportskog objekta,
- da naloži organizatoru sportske priredbe otklanjanje uočenih nedostataka na sportskom objektu ili propusta u organizacionim aktivnostima,

- da zabrani ulazak na sportsku priredbu ili udalji sa sportskog objekta lice iz čijeg se ponašanja može zaključiti da je sklonu nasilničkom i nedoličnom ponašanju,
- da pred svaku sportsku priredbu „povećanog rizika” najmanje 24 sata, prije njenog početka izvrši pregled sportskog objekta i ostvari uvid u organizacione pripreme,
- da zabrani prodaju alkoholnih pića na prilazima, u neposrednoj blizini i u sportskom objektu, 3 sata prije i po završetku sportske priredbe, koja je kategorisana kao „priredba povećanog rizika”,
- da izvrši kontra- diverzioni pregled u vilju pronašla mindko-rksplozivnih sredstava
- da snima navijače kamerom prilikom dolaska na stadion, kao i na samom stadionu itd.

Represivne mjere, preduzimaju državni organi u slučajevima narušavanja javnog reda i mira, nasilničkog ponašanja ili drugih načina ugrožavanja lične i imovinske bezbjednosti građana. Primjena represivnih mjera i radnji mora imati svoje realno opravdanje s obzirom na nastalu situaciju na terenu, i zakonski utemeljena. Najčešće se koriste sledeće mjere i radnje: upotreba fizičke snage i gumene palice, upotreba hemiskih sredstava za privremeno onesposobljavanje, upotreba topova sa vodom, korišćenje sredstava za zaprećenje, ograničavanje kretanja na određenom prostoru, upotreba službenih pasa i konjice itd.

4. MEĐUNARODNA POLICIJSKA SARADNJA

U zemljama Evropske Unije, pri Ministarstvima unutrašnjih poslova ili Ministarstvima vanjskih poslova, formirana su odjeljenja koja se bave problemom nasilja u sportu i navijačima i to posebno kod međunarodnih sportskih događaja. Pripadnici ovih odjeljenja su policijski službenici koji :

- prikupljaju podatke o navijačkim grupama u svojoj državi,
- prave evidencije i dosije,
- održavaju sastanke s njima,
- usmjeravaju njihovo djelovanje i
- kontrolišu njihovo kriminalno i nasilničko ponašanje.

Prikupljene podatke prosljeđuju kolegama u državi gdje gostuju njihovi navijači i putuju zajedno s njima. Ovakva praksa dala je pozitivne rezultate u spriječavanju nasilja u sportu, što bi svakako trebalo primjeniti i na našim prostorima. Pozitivan primjer u spriječavanju nasilja u sportu pokazala je Velika Britanija, koja je Zakonskom regulativom, tako reći u potpunosti spriječila nasilje i dala primjer i drugima da se na negativne pojave može djelovati, ako za to država ima interesa. Negativan primjer je loša organizacija i obezbjeđenje fudbalske utakmice između reprezentacija BiH i Portugala koja je odigrana prošle

godine u Zenici, kada su tzv. navijači reprezentacije BiH, dočekali fudbalere i rukovodstvo reprezentacije Portugala na aerodromu u Sarajevu te ih gađali kamenjem i drugim predmetima, kao i kamenovali autobus pri dolasku na stadion u Zenici. Ovom prilikom policija nije na vrijeme i adekvatno reagovala, što znači da nisu imali dobru procjenu faktora rizika i izostala je međupolicijska saradnja.

Svi propusti koji se dešavaju prilikom planiranja i realizacije obezbjeđenja nastaju zbog površne i neprofesionalne bezbjednosne procjene – procjene faktora rizika. Operativni plan obezbjeđenja se temelji na bezbjednosnim procjenama na osnovu kojih se određuje nivo potencijalne prijetnje. Na osnovu tih pretpostavki izrađuje se plan obezbjeđenja koji treba da sadrži slijedeće elemente:

- vrsta događaja
- vrijeme održavanja događaja
- mjesto održavanja događaja
- karakteristike objekta; kapacitet objekta, raspored ulaza i izlaza, nužni izlazi, prilazi objektu, blizina drugih važnih objekata itd. (obavezna skica objekta)
- dužina trajanja sportskog događaja
- očekivani broj ljudi
- rukovodilac obezbjeđenja događaja ili operativni štab
- broj ovlaštenih službenih lica angažovanih na obezbjeđenju, njihovi konkretni zadaci i taktički raspored (raspored po sektorima i rejonima, način koordinacije i komunikacije sa rukovodiocem obezbjeđenja ili operativnim štabom i međusobno)
- angažovanje jedinice policije specijalno obučene i opremljene za suprotavljanje nemirnim masama i narušavanju javnog reda i mira u većem obimu
- broj i raspored operativnih radnika u civilu i njihova zaduženja
- rezervne snage
- potrebna tehnička sredstva, oprema i vozila
- prisustvo krim. tehničara sa video kamerom radi snimanja navijača
- upotreba službenih pasa
- upotreba konjice u određenim situacijama
- upotreba hemiskih sredstava za privremeno onesposobljavanje
- prisustvo vatrogasnih kola
- prisustvo vozila hitne pomoći
- prostorije za pregled i pretres lica te obavljanje informativnih razgovora

- plan regulacije saobraćaja tokom događaja.

LITERATURA

1. Koković D., *Kako prevazići nasilje*, Defendologija broj 10, Banja Luka, 2001.
2. Koković D., *Sociologija sporta*, Sportska akademija Beograd, 2000.
3. Nešić M., *Menadžment sportskih događaja*, TIMS, Novi Sad, 2007.
4. Tufegdžija M., *Obezbeđenje sportskih događaja*, Defendologija centar za bezbjednost, sociološka i kriminološka istraživanja, Banjaluka, 2009.
5. Zakon o sportu (Sl.glasnik RS 4/02)